

Metsäsanakirja.

Suomalais-ruotsalais-saksalais-englantilainen **metsäsanakirja**. Toimituskunta: Paavo Aro, Yrjö Ilvessalo, Erkki Laitakari ja Jarl Lindfors. — 412 s. Otava.

Suomalaisten sanakirjain sato oli viime vuonna sota-ajan ahdingosta huolimatta runsas. Valmistui kolme laajaa erikoisalojen sanakirjaa: Y. J. Hakulisen suomalais-ruotsalais-saksalainen »Lakikielen sanakirja», Aulis Cannelinin ruotsalais-suomalainen »Käytännön sanakirja liike-elämää varten» ja nelimiehisen toimituskunnan julkaisema »Metsäsanakirja», sekä neljäntenä Perret-Nurmelan »Suomalais-ranskalainen sanakirja». Harvoin meillä sattuu yhden vuoden nimiin tällaista sarjaa.

Metsäalan sanastoa ei runsasmetsäisessä maassamme ole julkaistu tällä vuosisadalla ollenkaan, ja 1890-luvun alkupuolella ilmestynyt vihko on tietenkin jo aivan riittämätön. Eräänlaisen väliasteen uuden ajankoh-
taisen sanaston aikaansaamisessa muodosti v. 1919 tehty aloite kansanmurteidemme metsään liittyvien sanavarojen keräämiseksi (mm. julkaisiin 16-sivuinen keruuopas, johon sisältyy viitteinä satoja sanoja: maaperän, puiden, metsänhakuun, uiton ym. alojen nimityksiä). Onkin selvää, että kansankielemme rikkauksista on saatu runsaasti aineksia nyt valmistuneeseen suursanastoon.

»Metsäsanakirjan» toimituskunnan ovat muodostaneet toht. Paavo Aro, prof. Yrjö Ilvessalo, prof. Erkki Laitakari ja metsänhoit. Jarl Lindfors (viimeksi mainittu teki v. 1930 aloitteen teoksen toimittamiseksi). Avustajina ovat olleet eri alojen asiantuntijat, ja toistakymmentä vuotta kestäneen työn perusteellisuutta todistaa mm. se, että vieraskielisten käännösten tarkastus on suoritettu asianomaisissa maissa, Ruotsissa, Saksassa, Englannissa ja Yhdysvalloissa. Valtaosa sanastoa liittyy metsään ja metsätalouteen, mutta monet metsänhoidon perustieteet ovat tärkeimmän terminologiansa muodossa edustuneina: kasvi-, eläin-, ilma- ja maantiede sekä lisäksi kansantalous- ja tilastotiede; metsätalous on käsitelty laajimmassa mielessä, niin että siihen sisältyvät mm. sellaisetkin alat kuin saha-, paperi- ja selluloosateollisuus ja puutavarakauppa. Tällä tavoin teos on paisunut varsin laajaksi, lähes 9500 hakusanaa käsittäväksi sanakirjaksi.

Pääosan muodostaa 172-sivuinen sanasto, jossa suomalaisten hakusanojen kohdalla on vieraskieliset vastineet. Lähes toisen puolen kirjaa käsittävät ruotsalaisten, saksalaisten ja englantilaisten sanojen hakemistot, joissa kunkin sanan kohdalla viitataan pääosan suomalaiseen hakusanaan. Näin tätä sanakirjaa voi — samoin kuin »Tekniikan sanastoa», jonka rakennetta »Metsäsanakirja» useassa suhteessa noudatteleekin — käyttää »ristiin» kielestä toiseen: löytää kustakin neljästä kielestä lähtien kolmen muun kielen vastaavan sanan. Lopussa on latinaisten nimien luettelo (siinäkin arviolta 1000 nimeä).

Suomalaisen hakusanaston pääosaa ei ole ollut tarvis suomeksi selittää. Noin 1000 sanaa on selitetty lyhyesti, ja n. 900 sanaan on liitetty laajempi selitys. Tämä tietenkin lisää kirjan käyttöarvoa suomalaisen lukijan

kädessä. Noin 300 sanasta on kulmamerkillä viitattu parempaan pidettyyn sanaan sekä n. 1200 sanasta nuolimerkillä synonyymiseen sanaan, jonka kohdalla on selitys ja käännökset ja jota pidetään etusijaan pantavana. Sangen usein on lisäksi viistonuolella viitattu lähimerkityksiseen taikka suppeampaa tai laajempaa käsitettä merkitsevään sanaan. Näillä keinoin on voitu toisaalta antaa normatiivista ohjetta käyttäjille ja toisaalta saattaa sanoja ja niiden edustamia käsitteitä liittymään toisiinsa. Esimerkin ottaaksemme: *lumivaurion* kohdalla kehoitetaan vertaamaan *vauriota*, tämän kohdalla taas viitataan sellaisiin lähikäsitteisiin kuin *tuhoon*, *vahinkoon* ja *vikaan*, ja näistä vielä vian kohdalla on viittaus *vioittumaan*. Sanomattakin lienee selvää, mikä etu tällaisesta sanojen ketjuttumisesta on sille, joka haluaa vivahduksia myöten huolitella ja täsmentää sanontansa. (*Kankaan* ja *nummen* kohdalta viittausmerkki puuttuu, vaikka käännökset osoittavat merkitysten läheisyyttä.)

Suomalaisia termejä ei ole pyritty tekemällä tekemään. Kirjallisuudesta on kuitenkin poimittu uutta ja uudehkoa sanastoa, joka tuntuu hyvin täyttävän paikkansa; tapaamme sellaisia sanoja kuin *harvikko* 'hyvin harva metsikkö', *juroa* 'pysähtyä joksikin aikaa kasvussaan istuttamisen jälkeen', *kestoa* 'konservoida', *lajite*, *leimikko*, *maannos*, *metsälö*, *rihmelö*, *taivukas*. *Puiston* käypä merkitys on 'park', ja siksi 'puuvaroja' merkitsevä kollektiivinen sana on johdettu yksikön vartalosta: *puusto*. Erityisen voimakas on kansanomaisen terminologian edustus. Näytteeksi luettelen parikymmentä sanaa, joista jo näkee, ettei kansanmurteiden aarteistolla ole turhaan käyty: *juotti*, *kopukka*, *kossa*, *kuivas*, *kuntta*, oksan *kynnäs* (ei ole vars. merkitystä 'mäki, kumpu'), *lippa* (syn. *revenne*, *räiskä*, *tölkkeä*), *luiska*, *otva*, *parkka*, *pounu*, *purilas*, *pyräs*, *pälkkiä*, *rep-sikka*, *soima*, *telama*, *virpi*, *vänkäre*. Tuntuu siltä, että varsinkin »tukki-joult», s.o. uiton alalta olisi runsaasti saatu kansanomaista ainesta. — *Purilas* on selitetty: 'vaneripölkyn sydän — — josta vaneria ei enää ohuuden tähden voida sorvata'; tähän voisi huomauttaa, että »propsia» eli kaivospölkkyä eräissä murteissa sanotaan purilaaksi (myös *purilaksi*) ja että vanhastaan purilaat merkitsevät eräänlaista alkukantaista ajoneuvoa; lisäksi määritelmässä on käytetty sanaa ohuus, jonka asemesta mieluummin sanoisin hoikkuus.

Sieltä täältä osuu vastaan sana, josta tekee mieli sanoa jotakin. Niinpä hakusana *vuotinen* käännetään sanoilla, jotka merkitsevät -vuotiasta, siis niin ja niin monen vuoden ikäistä; tavallisesti vuotinen-sanaa käytetään merkityksessä 'niin ja niin monta vuotta kestävä (kestänyt)'. *Kulo* selitetään kolmella synonyymilla vain metsäpaloksi; alkuperäinen merkitys näkyy sanassa *kuloheinä*, mutta näiden sanojen suhde jää kokonaan selvittämättä. *Keidas* selitetään *kohosuo*n synonyymiksi, mutta tällöin joudutaan sivuuttamaan sanan molemmat kansanomaiset merkitykset: 'suon saareke' ja 'laaja neva'. Kun kohosuo tietenkin on jokin tietty suotyyppi, tuntuu tarpeettomalta sijoittaa sen rinnalle sana, joka merkitsee (minun ymmärtääkseni) toisenlaista suota. Ei myöskään *lettoa* olisi ollut selitettävä yksinomaan suoksi: lettosuo, ruskosammalsuo; helluva, aukea suo; sentapaista kuin 'silmäke, hete [puuttuu], rimpä' luulen sen merkitykseen sisältyvän enemmän kuin suota. *Kangasmaan* selitys 'maa, jolla

kasvaa kangasmetsää' tuntuu olevan tarpeeton: kangas on juuri edellä selitetty kahdessakin kohdassa hiekkaperäiseksi metsämaaksi, niin että kangasmaa jo sen perusteella olisi ollut selvä ('maa, joka on kangasta'), mutta tuo lisäselitys kasaa eteemme vielä uudelleen sekä kankaan että metsän. *Aarniometsä*, *luonnonmetsä*, *neitseellinen metsä* esitetään saks. *Urwaldin* suomalaisiksi vastineiksi; mutta mikään niistä ei täysin vastanne tätä käsitettä; *salometsä*-sanaa on käytetty tässä merkityksessä («Terra»). — *Vinka-auto* on esitetty parempana kuin *kaasutinauto*, mutta edellistä ei juuri näe käytettävän. *Ylämenokausi* olisi ollut sopivasti korvattavissa *siirtymäkaudella*. Kasvinnimi *kannukka* kirjoitetaan kannukka-asuisena. Kysyä voi, miksi *siirrottaa*-verbissä on kaksi r:ää. Aakkostusvirheitä en ole huomannut muita kuin *vety*-sanan pienen siirrättämisen.

Kun hakusanojen joukossa on — valikoimatta mainiten — sellaista yleissanastoa kuin ovi, reki, pilvi, valo, paino, riihi, työmies, imupaperi, tuntuu välistä, että jonkin tällaisen sanan kuuluminen metsäalan sanakirjaan on epävarma. Rajan selvillä pitämisen kyllä ymmärtää vaikeaksi. Tulin merkinneeksi muistiin muutamia sanoja, joilla luulisi olevan ainakin yhtä paljon liittymäkohtia metsäalaan kuin mainitsemiäni kaltaisilla; puuttuvat näet mm. edellä viitattu *hete*, *ritva*, *viti*, *hakkio*, *pälvi*, *takalo*. Erillisenä hakusanana ei ole sanaa *-valtainen*, joka kyllä esiintyy yhdys-sanojen jälkiosana (esim. *mäntyvaltainen*, ruots. 'med tall som härskande trädslag, med förhärskande tall'). Tämä oivallinen sana ei «käännä» vieraille kielille muuten kuin selittämällä — olisi jo senkin vuoksi odottanut tapaavansa sen vaikkapa vain näytteenä suomalaisesta valiosanasta. — Tunnettu synonyymirikkautemme loistelee paikoin koko rehevyydessään: *vesuri*, *hakokirves*, *kassara*, *kärkö*, *vesoin*; *muurain*, *hilla*, *lakka*, *suomuurain*, *valokki* (viimeksi mainittu ei tosin ole muuraimen suoranainen synonyymi, mutta *Metsäsanakirja* esittää sen sinä).

Koko teoksen sisällykseen katsoen nämä pienet hajahuomautukset ovat mitättömiä. *Metsäsanakirja* on suomalaisessa sanakirjakirjallisuudessa alueenvaltaus, josta on syytä iloita sekä ammattimiesten että äidinkielen ystävien. Ja kustantajalle on lausuttava mitä suurin tunnustus tämän teoksen julkisuuteen saattamisesta sekä sen teknillisen suorituksen oivallisuudesta.

H. T.